

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**Державний заклад**

**«Південноукраїнський педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського»**

**кафедра перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики**

**С.А. Любимова**

**«Науково-теоретичні засади синхронного перекладу»**

**(Конспект лекцій)**

для здобувачів вищої освіти за другим (магістерським) рівнем за  
спеціальністю: 035 Філологія (германські мови і літератури (переклад  
включно)

2024

Рекомендовано до друку рішенням кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № від 04 листопада 2024р.)

Любимова С. А., доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики. Науково-теоретичні засади синхронного перекладу (конспект лекцій для здобувачів вищої освіти за другим (магістерським) рівнем за спеціальністю: 035 Філологія (германські мови і літератури (переклад включно)): Одеса: Університет Ушинського, 2024. 45 с.

#### **Рецензенти:**

Юмрукуз А.А., кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри германських і східних мов та методики їх навчання

Демчук А.І., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов

Синхронний переклад вважається одним із найскладніших, оскільки вимагає не тільки відмінного знання тематики перекладу, а й вміння швидко, повно і доступно передавати зміст сказаного. Від навичок роботи перекладача часто залежить успіх міжнародних заходів, ділових переговорів, конференцій, виставок. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Науково-теоретичні засади синхронного перекладу» спрямований на ознайомлення студентів із специфікою синхронного перекладу у різних сферах, основними засадами організації і труднощами, пов'язаними з синхронним перекладом. Конспект лекцій призначений для здобувачів вищої освіти за другим (магістерським) рівнем за спеціальністю: 035 Філологія (германські мови і літератури (переклад включно)). Конспект складається із 8 лекцій, зміст і послідовність яких відповідає навчальній програмі дисципліни, схваленій комісією з якості освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 2022 р.

## ЗМІСТ

|           |                                                             |    |
|-----------|-------------------------------------------------------------|----|
| Лекція 1. | Специфіка синхронного перекладу                             | 4  |
| Лекція 2. | Психологічні особливості роботи синхронного перекладача     | 9  |
| Лекція 3. | Механізми і стратегії здійснення синхронного перекладу      | 17 |
| Лекція 4. | Синхронний переклад у політичному та економічному дискурсах | 23 |
| Лекція 5. | Специфіка синхронного перекладу в науково-технічній сфері   | 29 |
| Лекція 6. | Прийоми усного перекладу. Текстові жанри в усному перекладі | 32 |
| Лекція 7. | Доперекладацький аналіз в усному перекладі                  | 36 |
| Лекція 8. | Види послідовного перекладу                                 | 39 |

## Лекція 1.

### **Специфіка синхронного перекладу**

- 1) Види усного перекладу.
- 2) Головна особливість синхронного перекладу.
- 3) Комунікативні компетентності перекладача.
- 4) Мета використання обладнання для синхронного перекладу.

**Задача усного послідовного перекладу**, як і будь-якого іншого виду перекладацької діяльності, — передача повідомлення, що міститься в оригіналі. **Повідомлення** — це інформація, призначена автором мовленнєвого твору до передачі адресату. На відміну від письмового перекладу в послідовному перекладі повідомлення можна виокремити лише зі змісту мовленнєвого твору; сама форма тексту не несе комунікативно релевантну інформацію, у той час як форма художнього тексту може нести частину повідомлення. Ця обставина є значущою оскільки форма вихідного повідомлення в усному перекладі відіграє меншу роль, ніж у письмовому, повідомлення може бути передано в іншій формі, тобто форма перекладу може значною мірою відрізнятися від форми оригіналу.

Існують наступні **види усного перекладу**:

- 1) Синхронний переклад
- 2) Послідовний переклад
- 3) Нашіптування
- 4) Переклад з аркуша
- 5) Синхронне читання заздалегідь перекладеного тексту
- 6) Синхронізація відео тексту
- 7) Синхронно-послідовний

Головна особливість синхронного перекладу полягає в паралельності сприйняття мови оратора і зародженню мовлення на мові перекладу. Це досягається за рахунок невеликого відставання перекладача від оратора. Згідно з результатами численних спостережень воно коливається в межах 2-10 секунд. Синхронний переклад відрізняється і іншими особливостями: підвищена швидкість перетворення мовного повідомлення, залежність темпу перекладу від темпу мови оратора, синхронізація різних видів діяльності – слухання і говоріння.

**Послідовний переклад** – це різновид усного перекладу, у якому перекладач слухає промову або презентацію оратора, а потім, після короткої паузи, передає повідомлення іншою мовою. Перекладач робить нотатки під час виступу оратора, а потім передає повідомлення цільовою мовою.

**Завдання перекладача** – створення тексту цільовою мовою відразу після отримання вихідного тексту або майже одночасно з озвученням тексту мовою-джерелом.

**Мовна компетенція** усного перекладача полягає на комплексних взаємозв'язках низки мовних компонентів, розміщених на різних площинах мовної структури

**Комунікативні компетентності**, пов'язані із вмінням вести усний переклад послідовного та синхронного характеру, будуються на поєднанні трьох основних комунікативних площин:

- 1) пізнання: знання елементів/структур культури іншого народу, подібностей та відмінностей між рідною та іноземною культурами;
- 2) сприйняття: формування суспільної відповідальності, толерантності у ставленні до інших культур, розвитку перекладача як особистості;
- 3) лінгвістики: володіння засобами іноземної мови, необхідними для спілкування з носіями цієї мови.

Знання мови оригіналу і перекладу є обов'язковою, але не єдиною умовою для здійснення перекладацької операції. Найчастіше вона вимагає від перекладача багато інших, позамовних компетенцій та широких позамовних знань, залежних від виду тексту, який пропонується для перекладу, і культурної орієнтації трансферу.

Більшість перекладацьких моделей побудовані на факті, що формування майбутнього висловлювання відбувається у процесі попереднього. При цьому відбувається процес мовного кодування на різних рівнях. В інтерпретації М. Шварца, існує п'ять рівнів *мовної продукції*. Вибір інформації відбувається на рівні концептуалізації. Водночас у процесі лексикалізації активізуються ті лексичні одиниці, за допомогою яких перекладач може передати зміст висловлювання. Лінійний рівень націлений на правильне формування синтаксичних структур. Принагідно відбувається поділ оригінального тексту на частини. Фонологічне кодування характеризується фонологічною специфікацією лексичних одиниць. П'ятий рівень полягає у правильній артикуляції звуків.

### **Мета використання обладнання для синхронного перекладу**

Синхронний переклад – це процес, що вимагає чіткої концентрації, оскільки важливо одночасно з промовою спікера перекласти й донести її до слухачів. Робота перекладача передбачає створення комфортної атмосфери та надання учасникам зрозумілого та якісного перекладу.

Використання обладнання для перекладачів дозволяє:

- оперативно та професійно здійснити переклад для кожного слухача;
- працювати з більш ніж двома мовами одночасно (наприклад, якщо в залі присутні представники різних мовних груп);
- зберегти максимальну точність і достовірність інформації завдяки повній синхронізації;
- підвищити статус заходу;
- створити комфортні умови для спікера та слухачів;

- дотримуватися таймінгу, оскільки не доведеться відриватися на повторення речень або послідовний переклад.

### **Види обладнання для перекладу.**

Для здійснення синхронного перекладу на різних заходах не обійтися без спеціальної техніки:

1. **Єврокабіна для синхронного перекладу** зі звукоізоляцією. Використовується в тому разі, якщо в залі немає окремого приміщення для перекладачів. Спеціальна конструкція кабіни забезпечує якісну звукоізоляцію, щоб не заважати проведенню заходу. Настільна кабіна використовується, якщо в залі недостатньо місця для встановлення єврокабіни.

2. **Пульт перекладача** включає всі необхідні пристрої для комфортної роботи перекладачів. Пульт дає змогу змінювати гучність промови, вибирати необхідний канал, виконувати інші налаштування перекладачем безпосередньо під час його роботи.

3. **Приймачі синхронного перекладу** та навушники. Іноді необхідні навушники із приймачами для кожного слухача для налаштувати на потрібний канал.

До *специфічних особливостей синхронного перекладу* можна віднести те, що перекладацькі дії здійснюються над інтонаційно-смысловими одиницями типу синтагм і ритмічних груп, синтаксичними блоками та іншими частинами висловлювань. Синхронний перекладач чує не все висловлювання в цілому, а частинами. Це значно ускладнює розуміння та подальшу передачу частини висловлювання, оскільки фахівець змушений здійснювати смислове сприйняття, визначати смисловий центр, відділяти головне від другорядного без ознайомлення з усіма частинами висловлювання, орієнтуючись лише в його перших компонентах. Темпоральні характеристики діяльності синхронного перекладача також належать до найбільш істотних особливостей

синхронного перекладу. Синхронний переклад є найбільш швидким видом перекладу. Вихідний текст перекладається з тією ж швидкістю, з якою він виголошується оратором. Це також вимагає спеціальних навичок сприйняття та оформлення перекладу в умовах дефіциту часу. Отже, можемо зробити висновок, що синхронний переклад характеризується: – однократним слуховим сприйняттям; – простим за складністю запам'ятовуванням; – обмеженням в часі та постійним функціонуванням навику переключення; – однократною усною презентацією перекладу; – синхронною усною презентацією перекладу; – синхронним здійсненням операцій з метою перекладу; – паралельним протіканням рецептивної та продуктивної мовленнєвої діяльності; – посегментним характером перекладу. Таким чином, ми бачимо, що синхронний перекладач повинен мати високий рівень розвитку вмінь аудіювання та вміння усного оформлення перекладу, що здійснюється одночасно.

Перекладачем може стати кожен, але професійних вершин досягають тільки люди з уродженим талантом, що мають високу мовну активність і сприйнятливую оперативну пам'ять. При виборчих тестуваннях враховуються наступні параметри:

1. Швидкість мови при перекладі.
2. Повнота перекладу (яка кількість інформації пропущена).
3. Перекручування (помилки).
4. Лінійність мови (завершеність фраз, наявність повторів).
5. Правильність мови (дотримання літературної норми, наявність /відсутність/ бур'янистих слів, дикція).
6. Перекладацьке поведіння (міміка, жестикуляція, голосність, впевненість мови).

## Лекція 2.

### **Психологічні особливості роботи синхронного перекладача**

- 1) Види синхронного перекладу.
- 2) Психологічна структура перекладацької діяльності.
- 3) Етапи процесу переклада.
- 4) Структура перекладацької дії.

Психологічні особливості синхронного перекладу включають *операції* та *дії*, оволодіння якими передбачає формування відповідних навичок та включення їх до структури умінь: навички та вміння специфічного орієнтування в умовах синхронного перекладу, навички та вміння пошуку й прийняття перекладацьких рішень на основі обмеженої інформації та в умовах жорсткого ліміту часу, навички й вміння говоріння одночасно з орієнтуванням у мовленні мовця та пошуком перекладацьких рішень тощо.

**Професійний синхронний переклад** – це такий вид усного перекладу, який здійснюється одночасно з одноразовим сприйняттям на слух (інколи сюди додається й зорове сприйняття “з аркуша”) усного повідомлення на мові оригіналу в спеціальній кабіні, що ізолює перекладача від аудиторії та в процесі якого (в екстремальних умовах діяльності) у будь-який відрізок часу переробляється інформація чітко обмеженого обсягу. Як відомо, цей вид перекладу є найважчим з усіх видів перекладу, оскільки він вимагає від перекладача одночасного виконання кількох видів діяльності, спричиняючи значне психологічне навантаження.

У науковій літературі виділяють такі **види синхронного перекладу**: 1) синхронний переклад на слух: найрозповсюдженіший різновид, під час якого перекладач знаходиться в ізольованій кабіні, сприймає текст оригіналу через навушники та перекладає його практично одночасно з

мовленням мовця, лише з невеликим відставанням, саме цей різновид синхронного перекладу можна назвати класичним; 2) синхронний переклад з аркуша з попередньою підготовкою або без неї: у даному випадку перекладач отримує письмовий текст виступу мовця заздалегідь або безпосередньо перед виступом та виконує переклад з опорою на письмовий текст, слідуючи за мовцем та корегуючи свій переклад, у разі якщо мовець змінює текст виступу; 3) синхронне читання заздалегідь перекладеного тексту: під час виступу мовця перекладач читає підготовлений письмовий текст перекладу, підлаштовуючись до мовлення мовця та корегуючи свій переклад, у разі якщо мовець змінює текст виступу; 4) синхронний переклад у формі “нашіптування”, коли перекладач (“шептун”) знаходиться безпосередньо поряд з людиною або групою людей, для яких він перекладає синхронно; 5) “контрольний” синхронний переклад, під час якого перекладач знаходиться в окремій кабінеті, а текст оригіналу надходить через навушники. Завдання перекладача у даному випадку полягає у тому, аби перекладати текст оригіналу подумки та паралельно з цим набирати текст перекладу на комп’ютері. Виконуючи даний різновид синхронного перекладу перекладач має не відставати від мовця та якомога повніше передавати зміст тексту оригіналу.

Досліджуючи *психологічну структуру перекладацької діяльності*, науковці перш за все намагаються виокремити у процесі перекладу певні етапи, які можуть проходити одночасно або один за одним. Однак, на теперішній момент не існує єдиної точки зору щодо кількості таких етапів. Різняться й назви етапів та їхнє наповнення. Наявність двох з них не викликає сумнівів: *етап розуміння* (сприймання тексту оригіналу (ТО)) та етап створення (продукування, породження) тексту перекладу (ТП). Обидва етапи здійснюються за рахунок складних розумових механізмів, функціонування яких відрізняється від аналогічних процесів сприймання й породження мовленнєвого висловлювання в одномовній комунікації. Деякі

науковці виділяють три етапи перекладу: перший – розуміння думок, що виражені засобами мови оригіналу (МО); третій етап – **вираження цих думок** засобами мови перекладу (МП) та проміжний (другий) етап – поняттєве переосмислення, коли думка на МО замінюється думкою на МП або коли відбувається перехід від використання системи понять МО до використання системи понять МП. Стосовно проміжного етапу “перекодування” серед дослідників немає згоди. Так, загалом не заперечуючи факту існування такого етапу, одні з них вважають, що процеси мовного перекодування є мінімальними, оскільки сприйняття ТО передбачає розуміння смислу та втрату мовних форм, за допомогою яких він був переданий. Таким чином, після усвідомлення смислу ТО, завданням перекладача є породження повідомлення на МП, так званий вертикальний переклад (vertical translation) (ТО – смисл – ТП). Однак, інші наголошують на існуванні прямих процесів переключення з одного мовного коду на інший – горизонтальний переклад (horizontal translation) (ТО – значення – ТП).

Психологічне дослідження білінгвів показало, що перехід від розуміння значення слова МО до його форми на іноземній мові залежить від характеристик самого слова (конкретне/абстрактне тощо). Це може свідчити про принципову можливість альтернативного вертикального або горизонтального перекладу, залежно від способу переробки сприйнятого мовного матеріалу, що, у свою чергу, може бути аргументом на користь існування етапу перекодування. Крім виділення етапів перекладу, важливим видається дослідження його дій та операцій, які утворюють змістове наповнення описаних вище етапів. Цікавою є модель, відповідно до якої дії перекладача поділяються на **транслятивні, модифікативні** та **транслятивно-модифікативні**, в залежності від їхніх цілей. Мета транслятивних дій полягає в тому, щоб ТП за допомогою МП максимально відображав зміст та структуру ТО, у тому числі обов’язково функціональні домінанти змісту.

Мета *модифікуючих дій* полягає у тому, щоб змістово-структурне відображення ТО, що міститься в ТП, певним чином відхилялося від оригіналу. Це необхідно для того, щоб створити для носіїв МП приблизно ті самі лінгвоетнічні передумови для сприйняття ТП та реакції на нього, якими володіють носії МО. Оптимальний варіант ТП досягається виваженим співвідношенням транслятивних та модифікуючих перекладацьких дій.

Об'єднані *транслятивно-модифікуючі дії* розглядаються як перекладацькі зусилля, одночасно спрямовані на досягнення названих цілей. Віншомупідходіздійснена спроба більшої деталізації операційного складу перекладу. Зокрема, в процесі синхронного перекладу виділено 8 *операцій*: 1) сприйняття ТО на слух; 2) розуміння ТО; 3) інтегрування одиниць смислу, які перекладач зрозумів, з попередніми знаннями, отриманими з ТО; 4) формування висловлення на МП на основі когнітивної пам'яті; 5) відновлення елементів висловлювання на основі МО з використанням прямих відповідників, що здійснюється автоматично; 6) відновлення елементів висловлювання (слів) на основі вербальної пам'яті (пошук слів для висловлення того, що перекладач зрозумів); 7) слуховий контроль перекладача за власним мовленням; 8) усвідомлення супутніх обставин. Хоча автори концепції, викладеної вище, припускають, що перекладацькі операції для всіх видів перекладу є принципово однаковими, однак не можна не помітити й суттєві відмінності, з одного боку, між усним та письмовим перекладом, а з іншого – між різними видами, наприклад, усного перекладу. Зокрема, хоча значна частина перелічених вище операцій мають місце і в синхронному перекладі, однак наявні й суттєві розбіжності, до яких належать часові обмеження, канали сприйняття ТО (слуховий у синхронному й зоровий – у перекладі з аркуша, більша можливість контролю темпу мовлення з боку перекладача в останньому, порівняно із синхронним тощо).

Гіпотетична структура дій перекладача включає 10 операцій: 1) сприйняття аудіоабо графічного ТО; 2) внутрішнє мовлення (перетворення звукових/ графічних образів у артикуляційні); 3) сегментування мовленнєвого ланцюга; 4) антиципація структурної та смислової сторін ТО; 5) ідентифікація значення через порівняння з матеріалом, що зберігається у свідомості перекладача; 6) осмислення, тобто трансформація ТО у “згустки смислу”; 7) сегментування ТО для його подальшого кодування за допомогою МП; 8) вибір загального механізму перекладу (інтерпретація, трансформування, калькування); 9) вибір еквівалентів на різних рівнях (синтаксис, лексика, граматика тощо); 10) створення ТП та оцінка його адекватності. Така послідовність була побудована за результатами аналізу процесів сприйняття та породження мовлення, в намаганні автора розробити загальну модель перекладу, спільну для усного та письмового перекладу.

У синхронному перекладі принципова структура перекладацької дії дійсно залишається такою самою, однак специфіка цього різновиду перекладу вносить суттєві поправки в характер протікання окремих операцій дії. Зокрема, при виконанні синхронного перекладу буде відбуватися регулярне суміщення в часі процесів слухання ТО, вирішення перекладацьких завдань і говоріння на МП, що здійснюється завдяки наявності в професійного перекладача-синхроніста механізму синхронізації. Саме цей механізм регулює розподілення рівнів усвідомленості (від актуального усвідомлення до несвідомого контролю) між компонентами діяльності перекладача. Провідний рівень усвідомлення при цьому спрямовується на творчі компоненти діяльності, до яких зазвичай належать обробка, співставлення та аналіз інформації, необхідної для здійснення адекватної дії, та особливо прийняття рішення про вибір одного варіанта з багатьох можливих. Нижчі рівні регулювання відповідають за технічні компоненти діяльності, до яких належить і

реалізація прийнятого рішення. Механізм синхронізації може успішно функціонувати лише за умов належної реалізації цілого кола мовленнєвих навичок без активної участі свідомості. Навички, що діють без актуального усвідомлення, забезпечують в першу чергу звукоутворення, морфологічні та словотвірні аспекти перекладацьких дій, а інколи й вибір лексичних та синтаксичних засобів. Об'єктом орієнтування в синхронному перекладі є не ціле висловлювання, а лише його частина. Через це в перекладача формується неповне уявлення про смислову структуру висловлювання, що перекладається частинами, та про цілі висловлювання. Окрім цього, в перекладача спостерігається нестача набору орієнтирів, необхідних для прийняття рішення стосовно лексикограматичної організації висловлювання на МП. Перекладачеві доводиться приймати рішення щодо граматичної структури та лексичного наповнення лише частини висловлювання, питання стосовно їх подальшого розгортання та завершення залишається відкритим до орієнтування у наступних компонентах висловлювання на мові ТО. Відповідно відбувається зменшення продукту дії з цілого висловлювання до його частини.

Особливо слід також відзначити темпоральні характеристики діяльності перекладача-синхроніста, оскільки саме вони значною мірою впливають на протікання усіх дій. Синхронний переклад є найшвидшим видом перекладу. Вихідний текст тут перекладається з тією ж швидкістю, з якою його промовляє мовець. Перекладацькі навички та вміння, які зазвичай добре функціонують в інших видах перекладу, можуть не спрацювати під час виконання синхронного перекладу.

**Способи психологічної саморегуляції** та протистояння стресу. **Саморегуляція** – це управління своїм психоемоційним станом, який досягається шляхом впливу людини на самого себе за допомогою слів, уявних образів, управління м'язовим тонусом і диханням.

Ефекти саморегуляції:

- ефект заспокоєння (усунення емоційної напруженості),
- ефект відновлення (ослаблення проявів втоми),
- ефект активізації (підвищення психофізіологічної реактивності).

Способи саморегуляції:

- сміх, посмішка, гумор;
- роздуми про хороше, приємне;
- різні рухи типу потягування, розслаблення м'язів;
- розглядання квітів в приміщенні, пейзажу за вікном, фотографій, інших приємних або дорогих серцю речей, тощо.

### ***Односторонній та двосторонній синхронний переклад.***

Синхронний переклад розподіляють на односторонній і двосторонній. У першому варіанті перекладач тільки перекладає слухачам сказане автором, наприклад, на лекції або під час монологу. Другий варіант – це здійснення перекладу мови двох або декількох комунікантів, які говорять на різних мовах.

***Послідовний переклад.*** Послідовний усний переклад – це різновид усного перекладу, який відбувається під час зустрічей, розмов або конференцій, коли кількість учасників не велика. У цьому типі перекладу перекладач стоїть поруч із доповідачем. Доповідач має говорити максимум 5 хвилин. Тим часом перекладач записує все, що говорить оратор, в своїх нотатках. Для досягнення більш ефективного результату перекладачі зазвичай використовують спеціальні скорочення або позначки, щоб зекономити час на запис ключових моментів промови. Розвинена техніка скоропису є діамантом у скарбниці ноу-хау перекладача. Будь-яка техніка перекладацького стенографічного скоропису завжди, однак, спирається на добре натреновану пам'ять перекладача, і є таким чином лише корисним доповненням до неї. Коли доповідач перестає говорити, перекладач починає повторювати сказане доповідачем іншою мовою на основі своїх записів. Перевагою такої роботи можна назвати, що вона не вимагає спеціального

обладнання, такого як якісні мікрофони та навушники. Все, що вам знадобиться, це блокнот і ручка для роботи, щоб робити нотатки про те, що говорять спікери. Використання меншої кількості матеріалів також допоможе вам заощадити гроші на послугах перекладу. Цей метод також має свої функціональні переваги, а саме те, що він дає перекладачам більше часу для правильної передачі повідомлення оратора. Це корисно, оскільки кожна промова може звучати набагато плавніше та з відповідними емоціями, оскільки перекладачі мають більше часу, щоб подумки підготувати висоту та тон кожного речення, не втрачаючи з поля зору їхнє повідомлення. І їм не потрібно слухати і говорити одночасно, даючи їм час знайти найбільш підходящий спосіб перекладу, рівень узгодженості перекладу буде високим. При цьому одне й те саме повідомлення висловлюється двічі, спочатку вихідною мовою, а потім мовою цільової аудиторії, тобто тривалість самої зустрічі займає вдвічі більше часу, що може бути не ідеальним варіантом для зайнятих відвідувачів. Доповідачі також повинні знати, що їх перекладають, інакше вони не пам'ятають про паузу, щоб дозволити перекладачам виконувати свою роботу. Тому прямий контакт перекладача з доповідачем – це перевага послідовного перекладу і нею потрібно користатись.

Послідовний переклад складається з двох фаз. На першому етапі перекладачі чують вихідний текст і можуть робити нотатки, використовуючи навички аудіювання та аналізу. Схематично це можна представити так:  $CI\ (listening) = L + M + N + C$ , де L – це прослуховування та аналіз мови оригіналу; M – відповідає за роботу короткочасної пам'яті; N – відповідає за техніку нотування та рішення перекладача про те, чи слід занотовувати елементи та в якій формі (рідною мовою, мовою перекладу, аббревіатурою або символом); C – відповідає за координацію усіх цих процесів. Техніка нотування є обтяжливим фактором, адже вона вимагає

часу та може перезавантажувати короткочасну пам'ять. Якщо перекладач занотовує менше, більше робочого процесу припадає на робочу пам'ять.

Другий етап послідовного перекладу формується наступним чином: CI (reformulation) = Rem+Read+P. Коли усному перекладачу доводиться відтворювати повідомлення мовою перекладу, створюючи певний текст (P – це кінцевий продукт), він отримує необхідну інформацію з пам'яті (Rem – це запам'ятовування), а також з нотаток, розшифровуючи їх (Read – це читання). На цьому етапі перекладач повинен побудувати логічну структуру мовлення, створивши взаємодію між пам'яттю та нотатками. Виходячи з цього, вчений вважає, що спосіб, у який здійснюються нотатки, а також рівень компетентності, мають значний вплив на здатність обробки інформації.

### Лекція 3.

#### **Механізми і стратегії здійснення синхронного перекладу**

- 1) Діяльність синхронного перекладача в професійному плані
- 2) Механізми здійснення перекладу.
- 3) Стратегії англо-українського професійного перекладу.
- 4) Віддалений відео-переклад.

**Послідовний переклад** як вид усного перекладу публічних виступів, який здійснюється після завершення виступу або під час пауз, що робить оратор, складається з двох основних умінь: уміння аудіювати та уміння оформляти переклад в усній формі. На етапі оформлення перекладу перекладач має розшифрувати свої записи і без пауз висловитися мовою перекладу. Перед перекладачем постає завдання пошуку та реалізації рішення, що відповідає комунікативному настановленню та

функціональним ознакам висловлювання. Мова оратора під час здійснення послідовного перекладу триває досить довго, при цьому перекладач має передати як ключову, так і другорядну інформацію, враховуючи й емоційне ставлення до неї автора тексту. Тому, якщо розділити послідовний переклад на два етапи, то від першого етапу перекладацької діяльності (сміслового сприйняття повідомлення та фіксації найбільш важливої інформації) багато в чому буде залежати правильність, повнота й точність здійснення послідовного перекладу.

Отже, *перший етап діяльності перекладача* – смислове сприйняття повідомлення, яке він чує, та фіксація потрібної інформації. Другий етап – *розшифрування* фахівцем своїх записів та передача повідомлення мовою перекладу. Записи потрібної інформації у послідовному перекладі виконують роль допоміжного засобу. Оформлюючи переклад, записи допомагають спеціалісту відновити в пам'яті те, що сприймалося раніше, а процес запису великою мірою стимулює інтелектуальну активність і, тим самим, – активізує запам'ятовування. Для здійснення послідовного перекладу необхідним є вміння аудіювання та оформлення перекладу в усній формі.

Синхронний переклад у науковій літературі визначається як професійний вид усного перекладу конференцій, який здійснюється одночасно із сприйняттям повідомлення мовою оригіналу за допомогою технічних засобів у спеціально обладнаній кабінеті, і в процесі якого – в умовах дефіциту часу – на одиницю тексту переробляється інформація обмеженого обсягу. Синхронний переклад є одним із найскладніших видів усного перекладу, що характеризується одночасним сприйняттям та говорінням.

У синхронного перекладу є специфічна особливість, що відрізняє його від усіх інших видів перекладу. Це – «розривність» програми. Іншими словами, синхронний перекладач не «стягує» всю фразу в програму, аби

потім знову «розгорнути» цю програму у фразу іншою мовою, а він виконує цю операцію з окремими компонентами фрази.

Діяльність синхронного перекладача в професійному плані характеризується як складний, досить інтенсивний вид професійної діяльності, що супроводжується стресовим станом, втомою, напругою. Саме тому зазвичай після 20-30 хвилин синхронного перекладу рекомендується 40-60 хвилин відпочинку.

Головна особливість синхронного перекладу, перш за все, – у регулярному поєднанні в часі (або паралельному протіканні) двох процесів. Це – процеси слухання мовлення однією мовою і говоріння – іншою. У синхронному перекладі існує декілька режимів часового узгодження цих процесів. Якщо мова оратора виголошується в дуже повільному темпі з великими паузами між фразами, то переважає поперемінне здійснення сприйняття інформації та породження мовлення. З підвищенням темпу мовлення оратора зменшуються паузи між фразами і встановлюється режим поперемінного здійснення сприйняття інформації та породження мовлення з режимом одночасного здійснення цих процесів. Важливу роль у синхронному перекладі відіграє здатність перекладача сприймати мовлення оратора в періоди презентації промови мовою перекладу. Останнє відбувається за умов спільного функціонування цілого ряду психологічних механізмів. Серед таких механізмів вирізняють:

– Механізм ідентифікації – впізнавання мовних образів за їх акустичними характеристиками з мінімальним ступенем участі мовленнєво-рухового аналізатора. Опитування перекладачів свідчить про те, що для сприйняття та розуміння мовлення оратора у спільному процесі говоріння використовується одночасно і мовленнєво-руховий код, і новий суб'єктивний код, який формується в ході тренування, як правило, без усвідомлення цього явища перекладачем. Основу функціонування цього коду складає впізнавання слів і словосполучень лише на основі їх слухових

образів без зустрічного артикуляційного відтворення про себе, а також утримання в свідомості отриманої інформації.

– Механізм синхронізації, що забезпечує паралельне протікання слухання і говоріння. Орієнтування перекладача в мовленні оратора у разі функціонування цього механізму ґрунтується на фрагментарному, пофразовому сприйнятті мовлення оратора. Стосовно орієнтування синхронного перекладача в мовленні оратора можна говорити про телеграфний стиль сприйняття. До того ж, деякі слова і словосполучення сприймаються лише на основі впізнавання слухових образів без їх артикуляційного сприймання.

– Механізм імовірнісного прогнозування, завдяки якому перекладач прогнозує можливе розгортання та результат висловлювання оратора. Це дозволяє йому відтворювати в своїй свідомості зміст і форму вихідного повідомлення на основі сприйняття окремих, найбільш інформативних фрагментів.

Суть ідеї *ймовірнісного прогнозування* полягає в тому, що в процесі слухового сприйняття мови перекладач висуває гіпотези про той чи інший смисловий або вербальний розвиток або завершення намірів автора. Під час подальших процесів перекладач підтверджує або відкидає процесів перекладач підтверджує або відхиляє свої гіпотези за критичними точками мовного повідомлення, що продовжують надходити від оратора. Прогнозування ймовірностей появи наступних одна за одною мовленнєвих одиниць можливе тільки в тому разі, якщо мовленнєвий потік складається із взаємозалежних одиниць, що повторюються.

*Механізм імовірнісного прогнозування* є механізмом багаторівневим, ієрархічно організованим. Умовними ймовірностями в такому механізмі є не тільки послідовні елементи мовленнєвого ланцюга (фонеми, морфеми і словоформи), а й одиниці кожного рівня в ієрархії структури ймовірнісного прогнозування при сприйнятті мови в умовах синхронного перекладу.

Мовні рівні об'єднуються в яруси – ділянки, на яких можливе застосування специфічних методів. Загалом виділяють чотири яруси:

- 1) просодичний ярус, що включає рівні складу – слова – синтагми – висловлювання;
- 2) синтаксичний ярус, що включає рівні синтагми – висловлювання;
- 3) семантико-смисловий ярус, що включає рівні синтагми – висловлювання – повідомлення;
- 4) імплікативно-смисловий ярус, що включає рівні висловлювання – повідомлення – комунікативної ситуації.

***Стратегії англо-українського професійного перекладу:***

***Стратегія спроб і помилок*** – один із методів досягнення еквівалентності та адекватності в синхронному перекладі. Стратегію «послідовного наближення до оптимального рішення шляхом відхилення варіантів, які не відповідають певним критеріям вибору». Стратегія спроб і помилок безпосередньо пов'язана з поняттям широкого і вузького контексту, і застосовується в тих випадках, коли у синхроніста немає готового варіанту перекладу. Ця стратегія також використовується в ситуаціях, коли вузький контекст не дозволяє синхроністу переконатися в правильності обраного варіанту перекладу та існує необхідність отримання більш широкого контексту для адекватної передачі конкретного сегмента мовою перекладу.

***Стратегія очікування*** полягає у створенні невеликих пауз, з метою отримання додаткових компонентів тексту, які могли б повністю прояснити сенс висловлювання, якщо з наявного контексту він недостатньо зрозумілий. Синхронний перекладач може очікувати протягом декількох секунд, якщо він не ставить одержувача інформації в незручне становище через тимчасову відсутність перекладу. Ця стратегія застосовується у синхронному перекладі в тих випадках, коли перекладачеві необхідний широкий контекст для адекватної передачі поняття, яке важко

перекладається і доповідач розширює контекст відразу ж після введення даного поняття.

**Столлінг** – стратегія синхронного перекладу, яка полягає в спробі виграти час шляхом уповільнення подачі переказного матеріалу або повторенням тематичної інформації, яка не містить нічого нового з метою заповнення занадто тривалої паузи. Столлінг в перекладацькій літературі часто описується як техніка вирішення проблем, пов'язаних з постановкою дієслова на останнє місце в реченні. На відміну від стратегії очікування, при використанні цієї стратегії синхронний перекладач не зберігає паузу, а заповнює її тематичною інформацією, іноді не уникаючи й повторень. Завданням є виграти час для отримання більш широкого контексту. Часто столлінг застосовується в тих випадках, коли неможливо використовувати стратегію очікування.

**Стратегія збереження лінійності** розглядається науковцями як ключова й така, що спрямована на досягнення найбільшої еквівалентності. На відміну від описаних вище стратегій, синхронний переклад відбувається одразу, без збереження пауз. Ця стратегія надає змогу синхронному перекладачеві спростити синтаксичну структуру мовою перекладу, результатом чого буде краще розуміння перекладного сегменту, так як короткі відрізки перекладу, не перевантажені нескінченними підрядними реченнями, легше сприймаються на слух.

**Стратегія ймовірного прогнозування** полягає в ранньому визначенні перекладачем лінгвістичних складових тексту. Так, у деяких випадках перекладач може визначити, яке дієслово вживатиметься у мові оригіналу до його появи у дискурсі. У перекладацькій літературі ця стратегія розглядається як така, що застосовується до конструкцій, у яких ключове поняття знаходиться вкінці змістової групи.

**Стратегія лінгвістичного прогнозування** багато в чому пов'язана з питаннями сполучуваності слів. У ряді робіт дослідників значення

розглядається не як щось цілісне і неподільне, а як складне утворення, що складається з найдрібніших елементарних частинок – сем. Синхронний перекладач отримує слово з багатьох семантичних складових, які є складною ієрархічною структурою трьох рівнів: рівня лінгвістичної ймовірності поєднання двох слів як найменшої смислової одиниці; рівня ймовірності смислових зв'язків усередині речення і рівня ймовірності предикативних відносин у всьому повідомленні. Кожен верхній рівень прогнозування збільшує надійність імовірнісного прогнозування на нижчому рівні.

*Екстралінгвістичне прогнозування* тісно пов'язане з предметно-тематичною орієнтацією синхронного перекладача, тобто з тими предметними знаннями, якими повинен володіти перекладач-синхроніст для адекватного відтворення тексту мовою перекладу. Ураховуючи, що неможливо бути фахівцем в кожній галузі того океану знань та інформації, який оточує людину в наш час, синхронний перекладач все ж повинен володіти основами наук.

#### Лекція 4.

### **Синхронний переклад у політичному та економічному дискурсах**

- 1) Труднощі, з якими стикається перекладач під час його здійснення конферен-перекладу.
- 2) Особливості політичних виступів.
- 3) Економічний дискурс.

**Конференц-переклад** – це термін, який позначає послідовний і синхронний види усного перекладу, що найчастіше зустрічаються на

конференціях і переговорах. Відповідно, конференц-перекладач володіє обома видами усного перекладу.

Конференц-переклад застосовується під час проведення міжнародних семінарів, конференцій, переговорів, тренінгів, презентацій, політичних, наукових і ділових форумів; на з'їздах, конгресах, лекціях, симпозіумах, прес-конференціях, церемоніях, на переговорах офіційних зустрічах та публічних промовах. Відповідно, вихідні тексти для конференц-перекладу вирізняються різноманітністю жанрів і функціональних стилів.

**Труднощі**, з якими стикається перекладач під час його здійснення конферен-перекладу:

- непередбачуваність переговорів і дискусії - перекладачеві заздалегідь не надається текст доповіді;
- вільна форма проведення переговорів може призвести до виникнення конфліктних ситуацій, які перекладачеві необхідно згладити;
- публічна промова "небезпечна" емоційно-забарвленою лексикою, використанням фразеологізмів, метафор, порівнянь, оратор часто імпровізує;
- декларація і маніфест викликають труднощі комплексністю формулювань і складністю синтаксису.

Труднощі під час перекладу науково-технічних текстів – це великий обсяг наукової інформації, використання спеціальної термінології та клішованість. Також:

- тривалі відрізки промови промовця;
- психологічний тиск від перебування в центрі уваги;
- необхідність зберігати виразність і експресію оратора;
- лаконічність викладу вихідного тексту.

**Завданням конференц-перекладу** є максимально точна і, що дуже важливо, швидка передача думки оратора. Конференц-переклад - це складний

психолінгвістичний процес, у якому ливаються знання рідної та іноземної мов, загальна ерудиція і психологічний настрій.

**Знання, уміння та навички, необхідні конференц-перекладачеві:**

- знання мов і культур, фундаментальні знання в галузі країнознавства;
- знання і дотримання правил процедури та ведення протоколу;
- володіння процесуальним мовленнєвим побутом;
- володіння етикетом;
- віртуозне володіння перекладацьким скорописом;
- уміння використовувати всі ресурси пам'яті;
- уміння легко перемикатися з синхронного перекладу на послідовний.

До цих компетенцій можна додати певні здібності та психічні якості, такі як хороша дикція, впевненість у собі, вміння справлятися з хвилюванням і концентруватися на перекладі. Усі ці знання, уміння, навички, власні особистісні характеристики та когнітивні здібності складають ресурси професійного перекладача.

Учасник дискусії чи дебатів, що виконує спеціальну роль утримувати інших учасників в рамках теми обговорення, часових обмежень та правил дискусії є **модератором**. На конференціях модератор на початку оголошує розклад та пояснює правила, а надалі слідкує за дотриманням розкладу та виконанням правил, ставить питання, які дозволяють учасникам дебатів краще розкрити свої погляди на предмет обговорення та аргументувати свою позицію, а також роблять дискусію більш жвавою. Від модаратора перекладач отримує заздалегідь вказівку на можливий внесок у розв'язання проблеми, який, імовірно, можуть зробити найавторитетніші учасники форуму.

Переклад мовлення модератора конференції передбачає підготовку інформації:

- про форум, ту міжнародну організацію, у межах якої буде відбуватись конференція, її основні характеристики;
- склад учасників конференції (країни, організації);

- характеристика найвпливовіших членів організацій чи установ;
- характеристика зустрічі (чергова сесія постійної організації чи разова конференція);
- тематика події.

Характеристика конференції має бути доповнена конкретною інформацією

про порядок денний і основні обговорювані проблеми.

Виступ політика – ідеально спланована кампанія, яка потребує досить довготривалої і ретельної підготовки. Головний інструмент, яким користуються політики задля досягнення своїх цілей, є **політична промова** – заздалегідь підготовлений гострополітичний виступ із позитивними чи негативними оцінками, обґрунтуванням, конкретними фактами, з накресленими планами, перспективою політичних змін. Політичною промовою може бути парламентський виступ як публічне намагання переконати аудиторію в доцільності певної ідеї, заходів, дій. Для цього використовуються оригінальні пропозиції, аргументи, несподівані думки, емоційний виклад, швидка реакція, "рамка" мовного етикету.

Оскільки мета перекладу **політичного дискурсу** – викликати в іншомовного адресата реакцію, подібну до реакції адресатів вихідного тексту, то завдання перекладача ускладнюється ще й тим, що політичний дискурс апелює до ієрархії цінностей, актуальної лише в межах певної культури, для якої політичний дискурс власне створений. Перекладач повинен, перш за все, правильно інтерпретувати вихідний текст, а тоді починати пошук засобів мови перекладу, здатних передати функцію вихідного повідомлення, його прагматику й емоційність. Національно специфічні реалії, особливості мовлення окремих політиків, авторські метафори та ідіоми, які підкреслюють національний колорит політичного дискурсу, викликають значні труднощі для переклада. Політичним промовам не властива логічна стрункість. Часто використовуються мовні шаблони й стереотипи. Незручні вислови

замінюються умовними, а то й такими, що нічого не означають. Рівень концентрації під час синхронного усного перекладу політичних лідерів є вкрай високим. Особисті душевні настрої, труднощі, клопоти необхідно відкласти. Перед перед роботою слід інтенсивно вникнути в тему і розібратися з тим, що за особа оратор, якого перекладаєш. Тільки так можна достатньо швидко збагнути сказане і навіть вгадувати наперед, тобто певним чином передчувати, що скаже промовець у наступну мить. Якщо речення починається фразою *‘Добрый день’*, ймовірно за нею ітиме *‘шановні пані та панове’*.

Більше викликів постає, як тільки оратор виходить за межі цих стійких виразів і заводить мову про власне тематику зустрічі, приміром соціальна мобільність у суспільствах, що змінюються; сортування сміття на основі використання сенсорів у промисловості з переробки та утилізації відходів; систему компенсаційних платежів за соціальне житло. До такого виступу необхідно як слід вчитатися в тему. Під час самого мовлення треба повністю зосередитися на промовцеві, в протилежному випадку можна зразу ж заплутатися.

До спеціального перекладу, поруч із військовим, юридичним, технічним і науковим, належить і **економічний переклад**, потреба у якому різко зростає останнім часом. Як область практичної мовної та мовленнєвої діяльності економічний переклад є одним із видів спеціального перекладу, об’єктом якого є різноманітні економічні матеріали, що використовуються для переклада – різні за жанрами, стилями та функціями. Тому перекладачеві необхідно знати галузеві особливості економічного дискурсу, в межах якого він перекладає, позаяк будь-яка сфера цього дискурсу (банківська, фінансова, ринок цінних паперів, тощо) визначає підхід та вимогу до переклада, впливає на вибір його прийомів та визначення ступеня еквівалентності перекладу оригіналу.

Інтегральними типологічними ознаками **економічного дискурсу**є:

- інформативність та значна насиченість його галузевою лексикою, основну частину якої становлять економічні терміни;
- не завжди стандартна та послідовна манера викладу;
- широке використання метафор;
- розповсюдження фразеологічних еквівалентів загальнонаукових слів;
- наявність у текстах економічного дискурсу особливих ідіоматичних виразів та фразеологічних поєднань, які не вживаються або рідко вживаються у загальнолітературній мові.

**Віддалений відео-переклад.** У більшості випадків віддалений відеопереклад (Video Remote Interpreting, VRI) виконується для міжнародних організацій та під час спеціалізованих відеоконференцій. Віддалений відеопереклад використовується, наприклад, коли доповідач знаходиться поза приміщенням, де проводиться конференція та спілкується з аудиторією з іншого місця. Він застосовується також для раундів запитань та відповідей. Проте, наприклад, в США такий сервіс працює здебільшого для перекладу жестової мови, який дозволяє глухій або слабочуючій людині спілкуватися з особою зі слабким слухом на місці за допомогою відеоконференції замість перекладача на місці. Перекладач, зазвичай у кол-центрі, використовує гарнітуру, щоб почути, що говорить слухач. Поки слухач говорить, перекладач підписує все, що говориться на веб-камері. Коли глуха людина відповідає через веб-камеру, перекладач перекладає та озвучує. Глухі та чуючі люди можуть розмовляти з перекладачем так, ніби вони знаходяться в одній кімнаті.

VRI не слід плутати зі службою відеоретрансляції (VRS), яка перекладати телефонні дзвінки між двома людьми в різних місцях. Особлива відповідальність покладається на перекладача під час віддаленого відео-перекладу для органів влади, лікарень, або перекладу викликів до швидкої допомоги та поліції.

## Лекція 5.

### **Специфіка синхронного перекладу в науково-технічній сфері**

- 1) Види наукових конференцій.
- 2) Підготовка перекладача-синхроніста до наукової конференції.
- 3) Особливості лексики наукових промов.

**Наукова конференція** – це чітко структурований захід, який складається з наступних етапів:

1. Реєстрація учасників, ознайомлення з програмою конференції і послідовністю виступів;
2. Відкриття конференції;
3. Виступи учасників конференції та обговорення цих виступів;
4. Кава-брейк в процесі конференції чи банкет по закінченню конференції;
5. Культурна програма для того, щоб учасники конференції мали змогу поспілкуватися у неформальній атмосфері.

Розрізняють такі види конференцій:

**Науково-теоретична конференція** – це конференція, на якій обговорюються теоретичні підходи до розв’язання наукових проблем, які виникають в процесі проведення дослідів та наукових експериментів. На науково-теоретичних конференціях вивчаються також статистичні дані, обговорюються нові відкриття і розробки. Науково-практична конференція спрямована на обмін досвідом і знаннями по з практичних питань.

За тематикою конференції діляться на:

**Вузькоспеціалізовані конференції** (присвячені якійсь певній тематиці: загальним і гуманітарним наукам, природничим наукам, технічним наукам).

**Конференції широкої тематики** охоплюють загальнонаукові питання.

За формою проведення конференції бувають очні, заочні та інтернет-конференції.

На **очних конференціях** безпосередня присутність учасників обов'язкова.

При **заочних конференціях** учасники відправляють свої тези і заяву на участь на пошту оргкомітету конференції і конференція проходить без присутності учасника.

**Інтернет-конференція** проводиться на сайті конференції чи компанії-організатора у вигляді колективного обговорення.

**Підготовка перекладача-синхроніста** до науково-технічного семінару, симпозіуму означає максимально конкретне виділення виділення основної тематики, а в плані характеристики аудиторії, складу учасників, їх можливий внесок у розв'язання наукової проблеми, який, імовірно, можуть зробити найавторитетніші вчені - учасники.

Інформація повинна бути надана синхроністу завчасно, до відкриття форуму, у двох видах: 1) у вигляді усного повідомлення (інструктажу, бесіди, що проводяться авторитетним організатором); 2) у вигляді наявних письмових матеріалів ("довідок" з питання, проектів виступів, тез доповідей тощо).

З огляду на те, що синхроніст, будучи фахівцем, який забезпечує спілкування, але не фахівцем із цієї проблематики, він іноді не може виділити головне в великій кількості документації конференції і потребує допомоги фахівця з цієї дисципліни, щоб відокремити головне від другорядного.

Крім того, перекладач повинен мати можливість уважніше переглянути основні документи. На жаль, це не завжди виконують організатори конференцій.

На основі отриманої інформації про ймовірну комунікативну ситуацію майбутньої конференції, на основі авторитетного прогнозу тієї обстановки, в якій розгорнеться робота форуму, синхроніст може і повинен провести самостійну підготовку до майбутнього перекладу. Така підготовка тепер може розгорнутися у двох основних напрямках.

По-перше, перекладачеві слід познайомитися з цією дисципліною, її основною проблематикою, з урахуванням тих основних проблем, які будуть обговорюватися на майбутньому форумі. При цьому найбільш раціональним способом підготовки слід вважати такий, коли перекладач набуває ніби загального погляду на проблематику цієї дисципліни, такі знання, які, хоча й не дадуть йому можливості висувати власні оцінки, але будуть достатніми для розуміння основної аргументації оратора. Практично це означає знайомство з основними положеннями даної дисципліни, з її фундаментальними поняттями.

По-друге, синхроніст має опанувати деяке коло термінології, що застосовується в даній галузі знання або діяльності. Таке термінологічне коло не має бути великим. Практика показує, що будь-яка, навіть суто спеціальна конференція з вузької наукової дисципліни завжди обходиться порівняно невеликим (близько п'ятдесяти, рідко ста) числом спеціальних термінів.

На рівні мови терміни належать до категорії рідкісних слів, але на рівні їх вживання, тобто на рівні мовленнєвого акту, вони переходять у категорію частотних слів. Кілька десятків термінів і спеціальних слів, які необхідні для обговорення спеціального питання, повторюються під час дискусії робочими мовами конференції. Лише невелика частина слів, що вимовляються на конференції є спеціальними термінами. Декілька десятів невідомих перекладачеві термінів можна вивчити в процес підготовки до наукової конференції.

На основі інформації, отриманої до початка конференції, перекладач повинен засвоїти аббревіатури, які виористаються у цій сфері, насамперед назви організацій, що представлені на форумі. Списки таких аббревіатур мають заздалегідь готуватися організаторами конференції.

Організатори конференції мають надати в розпорядження синхроніста список персоналій - імен учасників форуму. Такі списки завжди готують перед початком будь-якої конференції, але, на жаль, не завжди доходять до кабін синхронного перекладу. Власні імена можуть бути не сприйняті синхроністом у потоці мовлення, якщо вони не відомі йому заздалегідь. Особливо важливі імена керівників форуму, навіть якщо вони й не беруть участі безпосередньо в його роботі: як правило, це президент, відповідальний секретар міжнародної організації досить часто згадуються в промовах ораторів, навіть якщо вони й не беруть участі безпосередньо в роботі форуму.

## Лекція 6.

### **Прийоми усного перекладу. Текстові жанри в усному перекладі**

- 1) Труднощі діяльності синхроніста за Г. Мірам.
- 2) *Прийоми перекладу*
- 3) *Текстові жанри в усному перекладі*

Дослідники лінгвістичних та екстралінгвістичних аспектів синхронного перекладу єдині в тому, що синхронний переклад здійснюється в екстремальних умовах – наявність акустичних та семантичних перешкод як слуханню, так і говорінню синхроніста, гострий дефіцит часу, завданий ззовні темп мовлення, вимушена інколи необхідність усно перекладати на слух текст, який оратор зачитує з

надрукованого матеріалу тощо. Тому робота перекладача-синхроніста досить складна не тільки в мовному, а й психологічному плані, що може супроводжуватися певним стресом, оскільки оратор звертається, врешті-решт, не до перекладача, а до аудиторії та синхроністу доводиться виконувати подвійну функцію – бути одержувачем та відправником інформації, робити ці дві справи одночасно.

Г. Мірам указує на такі труднощі в діяльності синхроніста:

- Психофізіологічний дискомфорт, викликаний необхідністю слухати і говорити одночасно
- Психічне напруження, пов'язане з "незворотністю" сказаного доповідачем у мікрофон
- Психічне напруження, пов'язане з "незворотністю" перекладу і великою аудиторією слухачів
- Психофізіологічне напруження, викликане швидким темпом мовлення
- Складне лінгвістичне завдання "ув'язки" ... висловлювань мовами, що мають різну структуру, за вкрай обмеженого контексту та гострого дефіциту часу на переклад
- Складне лінгвістичне завдання "мовленнєвої компресії", покликаної компенсувати відставання перекладу на мову з більшою довжиною слів і багатослівною риторикою.

Ергономічні дослідження роботи перекладача-синхроніста спеціалісти інколи порівнюють із іншими складними видами діяльності, темп яких завдається ззовні, такими, як, наприклад, робота диспетчера, який управляє за допомогою радарів зльотом та посадкою літаків в аеропорту.

Здійснення перекладу за таких умов неспоріднених мов можна назвати роботою в ситуації "утрудненого спілкування", що само по собі є багатогранним явищем, яке формується у просторі координат "культура-особистість-спілкування" і більш детально вивчається соціальною психологією. Отож синхроніст часто змушений використовувати певні

механізми або прийоми, щоб забезпечити собі додатковий час (мова іде про секунди і долі секунди) почути та усвідомити (або передбачити, “спрогнозувати”) частину висловлювання, яке ще не прозвучало повністю або зовсім не прозвучало.

### ***Прийоми перекладу:***

**Мовна компресія** – подача вихідного тексту в більш компактній формі, спрощення синтаксичної структури тексту і виключення слів, що містять другорядну інформацію.

Звичайно, мовна компресія використовується значно ширше при синхронному перекладі через його специфіку – тут не такі високі вимоги до збереження стилю оратора і повноти передачі інформації, як при послідовному, але звичайно усні перекладачі-професіонали говорять у середньому швидше, ніж оратори і тут може виникнути інша проблема - заповнювання ефіру: наприклад, оратор говорить дуже повільно, а перекладач -швидко, так ще і з компресіями. Створюється враження "рваного" тексту, чи неповного, тому важливо "йти в ногу" з оратором і заповнювати виникаючі паузи, використовуючи прийом описового перекладу, що подовжує текст: наприклад, замість " обставини, що ускладнюють," можна сказати "обставини, що ускладнили ситуацію". Чи: геноцид -винищування людей; тонометр - прилад для виміру тиску і т.і.

**Генералізація** – узагальнення. Часто, наприклад, конкретне поняття вже кілька разів вживалося в мові, і для скорочення обсягу тексту, з метою мовної компресії, його зручніше замінити узагальнюючим: "У всіх типах вищезгаданих шкіл, інтернатів, дитячих садів система соціальної муніципальної допомоги організована в такий спосіб..." – "У всіх ДИТЯЧИХ ЗАКЛАДАХ.

Генералізація використовується тоді, коли перекладач починає відчувати перевантаженість мови екзотизмами, "що затьмарюють" зміст та ускладнюють його сприйняття.

**Антонімічний переклад** полягає у передачі поняття протилежним, часто із запереченням, тобто антонімом українського відповідника даного слова. Наприклад, ніхто не любить = усі ненавидять; ніхто не відмовиться = усі погодяться – він розширює межі волі мови і підсилює смислові акценти.

**Компенсація** – різноманітні випадки відшкодування втраченого в перекладі, наприклад, за допомогою емоційно пофарбованої лексики:

“Не може він упокоритися з цією ситуацією” =

“З цією ситуацією він ніяк не може упокоритися”.

**Текстові жанри в усному перекладі:**

**Інформаційне повідомлення** – короткий текст, що містить загальнозначущу нову інформацію з області політики, культури, мистецтва, громадського життя, спорту - тобто типове для ЗМІ.

**Інтерв'ю** – публічний діалог, що складається з питань і відповідей, або присвяченій якій-небудь темі. Особливості перекладу - передати емоційно-оцінну зафарбованість, індивідуальний стиль.

**Переговори, дискусія** – офіційна бесіда за участю двох чи більш сторін, ціль якої – з'ясування будь-яких заздалегідь відомих питань або вироблення будь-якого рішення.

Особливості:

а) непередбачуваність;

б) можливість виникнення конфліктної ситуації.

Роль перекладача – зберегти нейтральну позицію транслятора і використовувати максимально свої дипломатичні здібності;

в) знання формул офіційного етикету і стилістики нормативного офіційного спілкування;

г) знати особливості юридичної і фінансової лексики.

**Публічна мова** – привітальна, заключна, політична, святкова, жалобна.

Особливості:

- а) суворі закінченості;
- б) присутність емоційно пофарбованої лексики;
- в) повтори;
- г) елементи імпровізації.

***Декларація і маніфест.*** Декларація - це колективна, спільно вироблена заява, підсумок переговорів. Маніфест - публічна колективна заява своєї позиції.

Особливості:

- струнка структура;
- комплексні формулювання;
- складність синтаксису;
- присутність юридичної термінології;
- присутність в основі письмового тексту.

## Лекція 7.

### **Доперекладацький аналіз в усному перекладі**

- 1) Задачі доперекладацького аналізу.
- 2) Узагальнений план доперекладацького аналізу

Перед перекладом тексту перекладач обмірковує, як це зробити, тобто визначає ступінь складності, особливості тексту, тематику термінів, прийоми, що треба буде застосовувати. Аналіз усного тексту не вимагає особливого часу, але повинні бути ясні і джерело, і реципієнт.

Важливість виконання ***доперекладацького аналізу*** відзначається всіма дослідниками теорії, практики та методології викладання перекладу. ***Основна задача*** такого аналізу полягає у визначенні характеристик виступу

та домінанти перекладу. В залежності від таких характеристик, перекладач обирає перекладацьку стратегію.

Юджин Найда вказує на три основні фактори, що обумовлюють переклад: суть повідомлення, ціль або цілі автору та перекладача, тип аудиторії.

Узагальнений план доперекладацького аналізу:

- 1) функціонально-стильова приналежність тексту доповідача і його мовленнєвий жанр;
- 2) тип виступу;
- 3) мета перекладу;
- 4) кому призначено виступ (цільова аудиторія);
- 5) час та місце створення виступу; 6) доповідач.

В *інтерв'ю* – характеристика джерела ускладнена тим, що він частіше виступає як особистість, а не тільки представник якоїсь групи. Це виявляється й в особливих мовних засобах (наприклад, відступ від літературної норми), та ін. В інтерв'ю є значні відхилення від літературної норми, наявність спеціальних термінів і екзотизмів, фразеологізмів, крилатих слів. В офіційній мові – суворе дотримання літературної норми, традиційні форми вступу, висновку, наявність цитат, лексико-синтаксичні повтори, метафори, порівняння.

Часто аудиторія специфічна (Міськводоканал, наприклад) – отже, і в тексті особливості, розраховані на рівень професійної компетенції. При письмовому перекладі можна проконсультуватися зі словником, а при усному – знання повинні бути наготові. Отже, перекладач повинен визначити специфіку реципієнта.

- Далі – необхідно уточнити джерело, функцію тексту.
- Далі – визначити конкретні мовні засоби, з якими треба буде працювати.

Дуже важливий фон усного варіанта літературної норми мови. В *інформаційному повідомленні* – простий синтаксис, обмежена кількість складнопідрядних структур, багата кількість особистих і географічних імен, відсутність вузькоспеціалізованої термінології.

*Переговори і дискусії* – мовні засоби тут, як правило, – синтаксично нескладні висловлювання, породжувані спонтанно, наявність емоційних засобів, аж до табуірованої лексики.

*Декларація і маніфест* – текстові жанри, де емоційне фарбування не виходить за рамки літературної норми, з відхиленнями у бік високого стилю, з використанням архаїчної лексики. Характерна юридична термінологія і суворі композиційна структура.

Перекладач повинен вміти за кілька хвилин провести аналіз усного тексту та уточнювати його в процесі роботи.

*Індивідуальний стиль оратора* – це дуже складна задача, тому що кожному з них властиві свої обороти мови, характер образності, дефекти мови. Перекладачу необхідно усвідомити характеристики цих стилів, активно опанувати ними мовою оригіналу і знати, які відповідності будуть еквівалентними їм в мові перекладу.

Почати потрібно зі статей, аудіо- і відеозаписів, виділити політичні кліше і шаблони думок оратора, дипломатичну модальність (напр., "доленосний", "я навів довідки", "ми тут порадилися", "треба поважати волю мас", "ми тримаємо курс на ситуацію") – просторічне фарбування, порушення нормативної сполучності і деформація фразеології.

Перекладачем може стати кожен, але професійних вершин досягають тільки люди з уродженим талантом, що мають високу мовну активність і сприйнятливую оперативну пам'ять. При виборчих тестуваннях враховуються наступні параметри:

1. Швидкість мови при перекладі.
2. Повнота перекладу (яка кількість інформації пропущена).

3. Перекручування (помилки).
4. Лінійність мови (завершеність фраз, наявність повторів).
5. Правильність мови (дотримання літературної норми, наявність /відсутність/ бур'янистих слів, дикція).
6. Перекладацьке поведіння (міміка, жестикуляція, голосність, впевненість мови).

## Лекція 8.

### **Види послідовного перекладу**

- 1) Різниця між синхронним і послідовним перекладом.
- 2) Види послідовного перекладу.
- 3) Роль короткотривалої пам'яті відіграє в усному перекладі.

Існує два основні типи усного перекладу: синхронний і послідовний. Обидва мають на меті переклад промови з іноземної мови, на мову, зрозумілу аудиторії, чи конкретній людині. Але на цьому схожість закінчується.

Часто навіть між перекладачами синхроністами і послідовниками виникають суперечки з приводу, «хто краще, чия робота більш відповідальна та складна». Перші часто вважають свою роботу більш складною, ніж у колег. Тож давайте розбиратися разом.

**Синхронний переклад** полягає у тому, що перекладач перекладає сказане на іншу мову із затримкою на кілька секунд. У нього немає часу на те, щоб подумати, знайти слово, яке підходить краще або порадитися з колегами. Будь-яка помилка синхроніста відразу буде помітна всім. Тому перед тим, як почати робити синхронний переклад, перекладач сумлінно

готується: вивчає програму і тези заходу, вивчає імені та ролі виступаючих, готує глосарій.

Зазвичай синхроністи працюють на великих заходах, але ви не побачите їх у залі серед усіх присутніх. Найчастіше вони працюють в спеціально обладнаних кабінках. А через напружену роботу кожні півгодини синхроністи потребують заміни, тому вони працюють в парі з колегою. Складність і напруженість синхронного перекладу вимагають не тільки виняткових навичок перекладача, але й особливих умов, які створюються за допомогою спеціального обладнання.

Найбільш поширеним видом усного перекладу є **послідовний**. Послідовний перекладач завжди «на виду» – його «робоче місце» знаходиться поруч з виступаючим і слухачами. Послідовний переклад виконується блоками: перекладач уважно слухає і запам'ятовує, що говорить спікер, і тільки потім перекладає.

Послідовний переклад проходить в зручному для перекладача режимі, що забезпечує максимальну точність і повноту перекладу, але час виступу оратора збільшується вдвічі. Тому послідовний переклад в основному використовується на заходах із невеликою кількістю промовців.

Але важливо, щоб і спікер розумів важливість роботи перекладача і робив у своїй промові зупинки через кожні 3-4 речення. В такому випадку у перекладача є можливість запам'ятати сказане і передати його максимально близько до першоджерела. Якщо виступаючий говорить без пауз довгий час, перекладач може просто забути деякі моменти з промови.

Послідовний переклад підрозділяється на: 1) абзацний-фразовий 2) власне послідовний 3) двосторонній 4) кіно / відео переклад.

**Абзацно-фразовий переклад** – спрощений вид послідовного перекладу, при якому текст перекладається після прослуховування не цілком, а по фразам або абзацам. При подібному перекладі перекладачу, як правило, не доводиться утримувати в пам'яті великі об'єми висловлювань,

як це часто має місце у традиційному послідовному перекладі. Тому при перекладі наживо навантаження на перекладача істотно знижується. Різновидом пофразового перекладу можна вважати і так званий навчальний переклад, при якому викладач або інший студент зачитує декілька речень, після чого учень перекладає їх. В умовах професійного абзацно-фразового перекладу перекладач може іноді попросити доповідача повторити щойно сказане. Це не буде сприйматись як некваліфікаційність перекладача, якщо він перепитає непочуті важливі імена або цифри. При власне-послідовному перекладі це, як правило, виключено або вкрай небажано. При абзацно-фразовому перекладі, як і при власне-послідовному, трапляються такі ситуації, коли перекладач має заздалегідь перекладений текст, і його завдання зводиться до того, щоб його зачитати, в проміжках між промовою оратора. Вибір на користь пофразового або власне послідовного перекладу залежить від обстановки, цілей і наявності у перекладача відповідної кваліфікації.

Перекладачів, які володіють повною мірою послідовним перекладом і здатні впевнено і без запинки перекладати великі промови в реальній перекладацькій практиці дуже мало, тому використовується саме пофразовий або синхронний переклад без спеціального синхронного обладнання.

**Власне послідовний переклад**, при якому розмір перекладного відрізка мови може бути досить значним і триває від 20-ти до 30-ти хвилин, але частіше 10– 15 хвилин, застосовується під час офіційних зустрічей, відповідальних переговорів і семінарів. Цей переклад вимагає значної точності, так як від правильно інтерпретації сказаного часто залежить доля не лише переговорів, але і країн. При цьому виді перекладу перекладачеві необхідно утримувати в пам'яті зміст значних сегментів оригіналу протягом тривалого часу до моменту початку перекладу. Якщо обсяг перекладної інформації перевищує кілька висловлювань, то перекладач в процесі

сприйняття оригіналу веде запис вузлових моментів змісту, які допомагають йому відновити в пам'яті вихідне повідомлення і перевести його на відповідну мову. Таким чином, це один з найбільш складних видів перекладу, що вимагає високого професіоналізму, глибокого знання теми і впевненості в собі.

**Односторонній і двосторонній переклад.** Односторонній переклад здійснюється тільки з мови джерела в мову перекладу. Двосторонній переклад являє собою послідовний переклад бесіди, що здійснюється по черзі в двох напрямках. Двосторонній переклад вимагає від перекладача вміння швидко “переключатись” з однієї мови на іншу. Послідовний двосторонній переклад ведеться уривками, іноді вимагає перекладацької швидкості. Це призводить до того, що свідомість як би роздвоюється в необхідності як слухати, так і записувати. Перекладачеві потрібно також вміння поводитися як актору на сцені, перебуваючи в центрі уваги. По можливості, для економії часу подібні виступи переводяться заздалегідь. Двосторонній переклад найчастіше буває абзацно-фразовим, який застосовується при спілкуванні в побуті, на роботі, на неформальних зустрічах. Він вимагає від перекладача вміння добре орієнтуватися в обстановці, швидкості реакції, знань мовного етикету, а також загальної ерудиції.

**Кіно/ відео переклад** відрізняється від інших видів усного перекладу більшою можливістю для творчості. Головне завдання цього виду перекладу не спотворити задум автора, якість діалогів, зберегти стиль і передати своєрідність епохи. Ускладнює переклад факто того, що перекладач повинен намагатись говорити одночасно з персонажами фільму. Лексика кіно/ відео перекладу, як правило, максимально наближена до лексики повсякденної мови, яка часто включає ідеоматику, архаїзми, вульгаризми, діалектизми. Кіно/ відео переклад поєднує в собі риси послідовного та письмового перекладу. Це вкрай складний процес, що

вимагає великих знань і досвіду. Іноді перекладач кіно і відео перед демонстрацією фільму отримує в своє розпорядження сценарій перекладеного фільму, в такому разі він зачитує переклад з аркуша без попереднього прочитання всього тексту цілком. В такому перекладі поєднуються два види діяльності: зорове сприйняття письмового тексту і озвучування пресонажів фільму чи відео.

***Вплив короткотривалої пам'яті на усний переклад.*** Короткотривала пам'ять відіграє важливу роль в усному перекладі. Коли ми отримуємо вхідні дані з навколишнього середовища, вони передаються до наших сенсорних реєстрів, де залишаються менше секунди. Повідомлення кодується у формі акустичних, візуальних або семантичних даних, а потім переходить до нашої короткотривалої пам'яті, де залишається менше ніж тридцять секунд. Деякі вчені вважають, що при усному перекладі цей проміжок становить менше десяти секунд. Після цього етапу повідомлення може переміститися в нашу довготривалу пам'ять, де воно залишиться назавжди. Це залежить від того, чи повідомлення закодоване, отримане, збережене і використовується. Якщо ні, то повідомлення з часом забувається. Дані в довготривалій пам'яті усних перекладачів допоможуть їм використати почуту інформацію в контексті належним чином, що не можливе без залучення короткотривалої пам'яті. Методи вдосконалення короткотривалої пам'яті Техніки для покращення якості пам'яті включають переказ тексту мовою оригіналу, проговорювання тексту за мовцем в оригіналі, мнемоніка як прийом запам'ятовування інформації, вправи на розвиток короткотривалої пам'яті, переклад новин та промов. Щоб покращити пам'ять, можна запам'ятовувати номери телефонів, вірші, літературні твори, прості наукові формули тощо. Ці техніки допомагають запам'ятовувати нову інформацію. Знання предмета обговорення та ключових термінів може бути корисним для розуміння та запам'ятовування повідомлення. Процес кодування та декодування при усному послідовному

перекладі відбувається за короткий час. Якщо перекладач не знайомий з предметом і ключовими положеннями дискусії, запам'ятати повідомлення буде важко.

### РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бідасюк Н. В., Кучман І. М. (2012). Синхронний аудіовізуальний переклад: виклики професії. *Вчені записи Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*, 25(64), 4, 48–53.
2. Івашкевич, Е.Е. (2016). Психологічні особливості здійснення фахівцем синхронного перекладу. *Психологія: реальність і перспективи*, 7, 74–77.
3. Ільчук, Т. (2021). Робота мозку під час синхронного перекладу. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 37 (2), 187–192.
4. Кіщенко, Ю.В. (2010). Головні особливості синхронного перекладу. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 89 (1), 70–73.
5. Литвин, І. М. (2013). *Перекладознавство. Науковий посібник*. Черкаси: Видавництво Ю. А. Чабаненко.
6. Максимов, С.Є. (2007). Деякі прийоми синхронного перекладу в умовах утрудненої комунікації. *Вісник СумДУ. Серія Філологія*, 1 (2), 113–116.
7. Ольховська, А. С. (2014). *Синхронний переклад у суспільно-політичній сфері: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів за спеціальністю «Переклад» (англійська мова)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна.
8. Статівка, А. О. (2023). Мистецтво синхронного перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*, 59 (3), 164–167.
9. Швачко, С.О. (2004). *Проблеми синхронного перекладу: навчальний посібник*. Вінниця: Фоліант,

10. Anderman, G. & Diaz-Cintas, J. (2009). *Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen*. Palgrave Macmillan.
11. Snelling, D. (1992). *Strategies for Simultaneous Interpreting*. Udine: Camponotto Editore.
12. Yinhua, X. (2011). Equivalence in Translation: Features and Necessity. *International Journal of Humanities and Social Science*, 1 (10), 169–171.
13. Bartrina F. (2004). The Challenge of Research in Audiovisual Translation. In P. Orero (ed.), *Topics in Audiovisual Translation* (pp.157–168). Amsterdam: John Benjamins Publishing